

Ne Yapmalı veya Sivil İtaatsizlik Üzerine

Ne Yapmalı veya Sivil İtaatsizlik Üzerine

Solcular açısından düşünülünce bu başlık hemen *Lenin*'i *(1870-1924)* çağrıştırıyordur. Doğrusu eski bir solcu olarak benim de ilk aklıma gelen bu. İkincisi de *Çernişevski (1828-1889)* ve »Nasıl Yapmalı« kitabı oluyor. Zaten *Lenin* de ondan etkilenmişti. Ama benim kullandığım başlık bunların ikisine de benzemiyor. Nedeni ise, ne yapılabileceğine ilişkin belki birkaç basit öneri olacak. Çözümü ben de bilmiyorum çünkü.

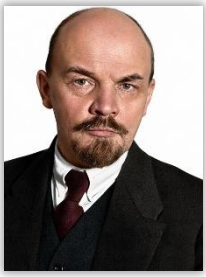
Lenin

Çernişevski

Çoğu insan yine bu 'eski solcu' kavramından hemen tersini çıkaracaktır, tahmin ediyorum. Eskiden şu ya da bu taraftan olduğunu söyleyen birinin artık bunun tam tersi olduğu düşünülür. Savrulmak ve ara renkleri yok saymak Türkiye toplumunun fena halde sarıldığı bir yöntemdir. Ama yanlış. Bu yazıda değineceğim şeylerden biri de bu zaten. Birisi eskiden solcuyken, şimdi değilse sağcı olduğu ya da eskiden sağcıysa ve şimdi değilse solcu olduğu mantığı galiba çok rağbet görmektedir. Gerçi biri birinden daha kolay olabilir ama ikisi aynı kolaylıkla olmaz. Olması da gerekmiyor.

Sağın teorisyeni gibi görünen birçok kişinin geçmişinde solculuk olması, bu anlamıyla sağın yeterince entelektüel birikim oluşturamadığına işaret sayılabilir. Oysa geçmişinde sağcıyken sonradan sola geçerek teorisyen olabilmiş (gerçi ben olmamışını da hatırlamıyorum ya) bir örnek yoktur. Şöyle açıklayayım: Bildiğim kadarıyla Türkiye'nin sağ entelektüellerinde *Cemil Meriç (1916-1987)* ve *Dücani Cündioğlu (1962)* hariç, soldan sağa geçmeyen biri yoktur.[1]

[1] Bu yazıyı ilk yazdığım/yayınladığım zaman *Mustafa Öztürk*'ü *(1965)* henüz bilmiyordum. O nedenle bu yazıda adı geçmedi. Ancak zaten burada adı geçen İslami çevredekilerle birlikte anmak pek uygun değil.

Cemil Meriç

Dücani Cündioğlu

Necip Fazıl

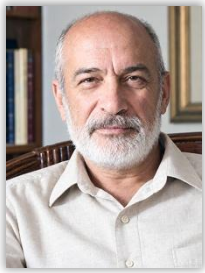
İsmet özel

Necip Fazıl'dan *(1904-1983) İsmet Özel*'e, tümü başka cenahlarda veya solcuyken edindikleri birikimleriyle sağcı oldular ve yine bildiğim kadarıyla ondan sonra çok özgünce sağa ait olan bir şey üretemediler. Yani solcuyken ulaştıkları birikimleriyle sağcılık yapmaya devam ettiler. Bu da çok zor olmadı onlar için. Tekrarlarsam, *Cemil Meriç* ve *Dücani Cündioğlu*'nu ayırıyorum. Çünkü düşüncelerini bir bütün olarak beğenmesem veya mantıklı bulmasam da özgün ve kayda değer düşünceleri de bulunmaktadır. Özellikle *Cemil Meriç*'in düşüncelerinin temeli, ötekilerin tersine İslamiyet değil Doğu kültürü ve bilgisidir. Yani *Cemil Meriç* İslamiyeti de Doğu (hatta Hint) kültürünün içinde inceler ve özel bir yere oturtur. Belki de onun için solcular arasında da en çok okunan ve saygı duyulan sağcı entelektüel *Cemil Meriç* olmuştur. Sonraki kuşaklarda ise *Dücani Cündioğlu* birçok bakımdan öne çıkmakta ve düşünce sistemi geniş kesimlerce önemsenmekte veya karşılık bulmaktadır.

İşte bu anlamda solda bir *Necip Fazıl* veya *İsmet Özel* yoktur. Herhalde Türkiye sağı da kendi özgünlüğünü yaratabildiği zaman bu gerçekleşmeye başlamış olur.

Yine üç önceki paragrafa döneyim. Eskiden solcu olma kavramının sağcılıkla ilgisini aramak yerine, solun var olan biçimlerinin sorgulanması ve (adı ne olursa olsun) yeni arayışlara yönelmenin, bu anlamda kafa yormanın öne çıkarılması daha anlamlı olurdu. En azından eskiden olunduğu gibi olunmadığı, olunamayacağı anlamını yükleyerek işe başlamak daha iyi olabilirdi.

Gezi Parkı Eylemlerinden Bir Görüntü

Şimdi neden böyle bir giriş ihtiyacı hissettiğimi belki daha kolay anlatabilirim.

Türkiye'nin siyasi geleneğinde (galiba başka gelenekleri de böyle) her şeyi bir yerlerden beklemek fazlasıyla sorunlu bir durumdur. Hatta bu çoğu zaman sorumluluk üstlenmemenin gerekçesine dönüşebilmektedir. Belki ayrı bir inceleme konusu olabilir bu ama yine de biraz

açmaya çalışayım. Belediyenin hizmet vermesini beklemek, vergisini ödeyen her yurttaşın en temel hakkıdır. Ancak sokağına çöp boşaltan, yerdeki herhangi bir çöpü alıp (varsa) çöp tenekesine atmayan insanın psikolojisi herhalde belediyenin hizmetindeki kusurla açıklanamaz. Evlerini pırıl pırıl tutan insanların kaçının evinin önündeki pisliği temizlediğini gördüğünüzü hatırlamaya çalışın.

Türkiye'nin siyasi geleneği derken toplumun bir kesimini kastetmiyorum. Sistemin böyle işlediğini vurgulamayı amaçlıyorum. Yani nedense her zaman her şey hep başkalarından bekleniyor. Daha da kötüsü bu beklenen şey devlet tarafından yasalaşmadan toplumda da kabul görmüyor. Galiba Osmanlıdan bu yana hep böyle yürümüş bu iş. Artık bir davranış biçimi, kültür olmuş gibi. Devlet herhangi bir konuda resmi açıklamasını yapmıyorsa onu savunabilmek (tabii ki tehlikeli bir iştir) neredeyse imkansız olarak kabul edilmektedir. İşin kötü tarafı, bunu yaparken bilinçli ve sonuçları hesaplandığından değil, artık içgüdüsel biçimde bu hale gelmiş olmasıdır. Resmi ideolojiyle uyuşmadığında itiraz etmemek doğal bir davranış olarak içselleştirilmiştir. Haliyle bunun ağır sonuçları oldu geçmişte veya bugün yine olabilir. Ama *Gezi Parkı* protestoları zamanında sivil itaatsizliğin bu denli geniş çevrelere yayılması, ilgi bulması itiraz zamanının geldiğine işaret ediyordur.

Resmi olmayan, ancak toplumda karşılık bulan ve her zaman eleştirilebilirliği olan kuralların çoğalması demokrasinin gelişmişliğiyle doğru orantılıdır. Bireyin ya da herhangi bir grubun/topluluğun, başkalarını incitmeden düşüncelerini açıklamasını yasalarla belirlemek yerine, yasalarla böyle bir hakkın olduğunu belirlemeye yönelmek gerekir.

Bir şeyleri savunabilmek, bu konuda çeşitli işler yapmak için sadece yasaların belirlediği çerçevede kendini sınırlamak yerine ilerlemek ve yeni yöntemler geliştirmek gerekir. Her yeniliğin bir önceki eskinin içinde geliştiği ve kabuğunu kırabildiği oranda var olduğu düşünülürse bu gereklilik daha iyi anlaşılır.

Bir sonraki yazıda değineceğim soykırım(lar) meselesiyle ilgili olarak herhangi bir konuda devletten açıklama ve tavır beklemek belki de Türkiye toplumunun en edilgen ve bu anlamıyla sevimsiz yanıdır. Oysa sivil itaatsizlik tam da buna karşı durmak demektir. Yani resmi olandan farklı bir yaklaşımda bulunma hakkını savunabilmek aynı zamanda demokratik muhalefetin de temelidir. Sorun, resmi olana karşı çıkmak değil, resmi olanın belirlediği kuralların sorgulanabilir olmasını sağlamaktadır. Yoksa buradaki mesele, resmi olan her şeyin yanlışlığından hareket etmek değildir. Ayrıntı, bir şeye iş olsun diye karşı durmakta değil, gerektiğinde karşı durabilme hakkı arasındaki farkta gizlidir. Çünkü koşulsuz bir itaat aynı zamanda koşulsuzca devlet geleneğine bağlanmadaki tehlikeyi de belirginleştirmektedir.

Bir barda eğlenirken Kürtçe şarkı isteyen insanı öldürenler, *Tayyip Erdoğan* 'Kürdistan' dediğinde sokağa dökülmedi, kan gövdeyi götürmedi. Bunun nedeni, o şarkının bilmem hangi dilde söylendiğinden dolayı

insan öldürmekten geri durmayanların ikna olmaları ya da birdenbire hoşgörüyle donanmalarıyla ilgi değildir. Tam tersine, devletten bunu duydukları için gıkları çıkmamıştır. Halbuki o cinayeti işleyenler devlet ağzından yapılan bu açıklamaya da itiraz edebilmeliydi. Gerçi sağın devlete itiraz geleneği galiba İslamiyetin Osmanlı yorumundan itibaren fena halde törpülenmiştir ama yine de genelleştirmemek gerekir. Ancak burada İslamiyetten söz ederken İslamı temel alan ideolojilerden çok İslamla iç içe geçmiş gibi görünen milliyetçi ideolojileri kastediyorum. Özellikle Türkiye'nin siyasi geçmişinde devletten bir milim bağımsızlaşabilen bir milliyetçiliğin olmadığı görülür. Zaten tüm gücünü, şiddetini vs. devletten alır bu kesim.

Tayyip Erdoğan

12 Eylül dönemi belki bu paradoksu en iyi açık edebildiği için (de) önemlidir. *MHP* kesimi kendisini »Düşünceleri iktidarda, kendisi hapiste olan hareket,« olarak tanımlamıştı, hatırlanacaktır. Buradaki paradoks şudur benim açımdan: Düşünceleriyle, ideolojisiyle ya da her neyiyleyse benzer veya aynı olunan birileri (bu devlet olur, baba olur vs.) başka birilerine eziyet ediyorsa burada önemli olan haklılık aramak değil eziyete itiraz edebilmektir. Çünkü öncelikle eziyetin bir tokat haline itiraz etmeyince işkencede öldürülmeye de itiraz edil(e)mez. Oysa Türkiye'de milliyetçilik devlet(çilik)le özdeştir. Milliyetçi olunacaksa devleti sorgulamak tabudur. Dikkat edilirse geçtiğimiz yıllarda darbecileri yargılama konusunda birçok *MHP*'li oldukça aktif tavır alırken, bunun aslında devlet geleneğinin bir yansıması olduğunu akıllarına bile getirmedi. Neredeyse darbenin başı *Kenan Evren*'in ordu kökeni ve bu mantığın temelinin ordudan ayrı düşünülemeyeceğine hiç vurgu yapılmadı bu kesim tarafından. Bu da bir tabudur haliyle.

MHP

Kenan Evren

Türkiye'nin kültürü ve siyasi geleneğinde, yanlış olanın yanlış olduğu genellikle söylenmez. Bir şeyler değişmeye başlar, eski yasalar geçerliliğini koruduğu halde işlemez ya da işletilmez, bir süre sonra da bu değişim genel bir kabul görür. Örneğin Dersim. Adından başlanarak birçok şey konuşulmaya başlanır. Katliamın boyutları tartışılır, belgeler sıralanır. Artık resmiyet dışında kabul görmüştür genel itibariyle. Ermeni soykırımı bundan böyle utangaç ve yasalara göre gizli saklı değil, doğrudan ve tüm gerçekliğiyle ifade edilir. Başta Rumlara, Süryanilere veya Musevilere yapılanlar rahatlıkla konuşulmaya, yazılmaya başlanır. Kürtler ve Kürdistan, Aleviler ve Alevilik sorunu tartışılır vs. Evet, bütün bunlar yapılmakta şu an. Ancak hiçbir şey resmi değildir. Hatta yasalar itibariyle bunların çoğunu bu biçimde dile getirmek, ifade etmek suçtur.

Birçok şey bu yöntemle iyileşir, gelişir ve kurallaşır. Ama asla tam olarak resmiyet kazanmaz. Çünkü resmiyet kazanması aynı zamanda bir şeylerin yasalaşmasını da gerektirir. Tabii, yasalaşma işin en son aşamasıdır ama en önemlisi değildir. Örneğin Ermeni soykırımı ya da Dersim katliamı rahatlıkla söz konusu edilebiliyorsa ve bundan dolayı kimseye ceza verilmiyorsa bir biçimde yasalarca da güvence altına alınıyor gibi yorumlanabilir. O halde bu olayların nedeni ve bu işin sorumluları da araştırılmalı, gereken yapılmalıdır. İşte bu bölümü Türkiye'nin siyasi geleneğinde, yani devlet geleneğinde yoktur. Onun için çok şey yasalarla belirlenmek yerine yöneticilerin o anki tasarrufuyla ilgili sonuçlarla açıklanır. Bundan dolayı aynı yasalarla birbirinden farklı 'suç' aynı kapsamda cezalandırılır.

Türkiye'deki bu gelenek nedeniyle bugüne kadar işkence yaptığından dolayı hiçbir polise (hadi kayda değer diyelim) bir ceza verilmemiştir. Ceza derken sadece hapis cezasını -ki bu da olmaz- kastetmiyorum. Bunu hak eden bir işkenceci sadece hapis cezasıyla değil, aynı zamanda mesleğinden dolayı elde ettiği tüm maddi haklarından, emekliliğinden de men edilmelidir. Oysa *12 Eylül* ve ondan çok önceleri (aslında tüm Cumhuriyet tarihinde), herhangi bir gerekçeyle binlerce insan ceza aldığı gibi işinden edilmiş ve tüm emeklilik hakları elinden alınmıştır. Sabıka kayıtları nedeniyle de yeni iş bulma imkanları ortadan kaldırılmıştır.

Bugün terör örgütü üyesi olarak cezası kesinleşen bilmem hangi rütbedeki emekli bir askerin bırakın bu tür şeylerden mahrum edilmesini, yurttaşların vergisiyle alınan milyon dolarlık lojmanda oturması devlet garantisiyle sağlanmaktadır. Bunun halen böyle devam etmesinin nedeni de bütünüyle Türkiye'nin siyasi geleneğinin bir parçasıdır.

Örneğin *1934*'te başlayan Türk müziği yasağı *1938*'de giderek işlerliğini yitirmeye başladığında da önceki uygulamanın saçma sapan olduğu söylenmedi, söylenmez. Yasağı uygulayan kişi o yasağı kaldırdığında (veya işletmemeye başladığında) bir lütuf gibi sunar ve öncekiyle hiçbir ilgisi yokmuş gibi yapar.

Günün birinde bir şey gerçekten tüm yaptırımlarıyla yasalaştığında ve uygulandığında belki bu tartışmalar artık anlamını yitirmiş olacaktır. Ancak o günlerin ne zaman geleceği, hatta gerçekten gelip gelmeyeceği konusu da ne yazık ki henüz belirsizdir.

İşte bütün bunlara bağlı olarak şöyle bir şey diyebilmek gerekir: O halde toplum kendi davranış kurallarını belirleme hakkına sahip olmalı ve şiddeti reddeden her türlü sivil itaatsizliği gösterebilmeli, bir yandan da yasaların bu yönde değişmesi için mücadelesini sürdürmelidir.

Yüzlerce yıldır, herhangi bir biçimde devlet(ler)in uygun gördüğü bir kuralı sorgulamaya başlamak bile oyunbozanlık olarak nitelenmiştir. Söz konusu olan devletse, karşıda kalanlar yıkıcılıktan bozgunculuğa,

satılmışlıktan vatan hainliğine kadar bir sürü tanıma layık görülür ve ona göre de cezalandırılırlar. Genellikle bu tür suçlamalar işe de yarar. Çünkü çoğu kişi ne denli vatansever olduğunu kanıtlamaya çalışmaktan asıl konuyu savunmadan vazgeçer duruma gelir. Oysa isteyen istediği kadar bağırıp çağırsın, asıl olanı gözden uzak tutmaya çalıştığı unutulmadan o söylemleri muhatap almamak en iyisi olurdu. Zaten bu konularda çok kesin tavır alanları ikna etmek, onlarla dalaşmak yerine daha ortalarda duran çoğunluğu muhatap almak daha anlamlı gibi geliyor bana.

Sivil itaatsizlik hem kendi yöntemlerini geliştirebilir hem de devlet bu anlamda söz konusu değişiklikleri yapmaya zorlanabilir. Bunun gerçekleşmeyeceği bilinse de bir hak, davranış biçimi olarak sürekli hale getirilebilir. En baskıcı yönetimler bile varlıklarını yasalarla meşrulaştırmaya çalıştıklarına göre, bizim gibi sıradan insanların yasal düzenlemeleri istemeleri ve bunun için mücadele etmeleri sürekli gündemde tutulabilir. Örneğin parlamenter düzeyde temsil imkanına ulaşamamış düşüncelerin parlamento dışı mücadele yöntemleri çok anlamlı sonuçlara ulaşabilir.

Ama bunun için var olandan farklı düşünme ve davranmayı düşünme sisteminin bir parçası haline getirmek gerekir. Galiba ondan sonrası kolaylaşacaktır.